

**Universitatea „Babeş Bolyai”, Cluj Napoca
Facultatea de Studii Europene
Şcoala Doctorală „Paradigma Europeană“
Specializarea Relaţii Internaţionale şi Studii Europene**

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Coordonator Ştiinţific:
Prof.univ.dr. Nicolae PĂUN

Doctorand:
Mihai MANEA

Cluj Napoca
2017

**Universitatea „Babeş Bolyai”, Cluj Napoca
Facultatea de Studii Europene
Şcoala Doctorală „Paradigma Europeană“
Specializarea Relaţii Internaţionale şi Studii Europene**

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

CONSILIUL EUROPEI

ŞI

PREDAREA ISTORIEI ÎN ŞCOALA EUROPEANĂ

Coordonator Ştiinţific:
Prof.univ.dr. Nicolae PĂUN

Doctorand:
Mihai MANEA

Cluj Napoca
2017

CUPRINS

-Cuprins.....	3
-Mulțumiri.....	4
-Introducere.....	6
-Metodologia cercetării.....	19
-Capitolul I - Consiliului Europei și predarea istoriei în școală în perioada Războiului Rece.....	26
-Capitolul II – Implicațiile anului 1989 în activitatea Consiliului Europei în domeniul predării istoriei. Secția <i>Predarea istoriei</i> . Noi abordări metodologice.....	54
-Capitolul III – Proiecte și programe ale Consiliului Europei privind noi modalități de predare a istoriei în școala europeană.....	111
-Câteva concluzii.....	169
-Anexe.....	173
-Bibliografie.....	221

Cuvinte–cheie:

Adunarea Parlamentară; Atelier de lucru; Casa Comună Europeană; Consiliul Europei; Convenția Culturală Europeană; Democrație; Designer de curriculum; Didactician; Drepturile omului; Istorie europeană; Multiperspectivitate; Nouă Europă; Probleme controversate și sensibile; Proiect bilateral;-Proiect multilateral; Propagandă; Raport de lucru; Rezoluție; Recomandare, Societate post-conflict; Studii de caz; Summit.

REZUMAT

Activitatea unui instituții europene este privită, în mod obișnuit, prin prisma structurii sale interne, a liderilor săi, a succeselor sale și mult mai puțin prin prisma unui domeniu aparte, ca de exemplu influența sa asupra predării istoriei în școală. O organizație europeană proeminentă, precum Consiliul Europei, deseori confundat cu Consiliul European al Uniunii Europene, mai ales că ambele organizații își au sediul la Strasbourg, se remarcă printr-un număr mare de conferințe, simpozioane, seminarii, care adună deseori reprezentanți ai tuturor statelor membre, susținute financiar printr-un buget provenit din contribuțiile statelor membre¹.

Vreme de 17 ani - între 1997-2014, am avut privilegiul, dar, mai ales, onoarea de a lucra în calitate de expert în domeniul predării istoriei la Consiliul Europei, cea mai veche organizație paneuropeană, cu sediul la Strasbourg, în Franța, a cărei activitate este dedicată, în principal, dialogului politic, promovării și apărării drepturilor omului, consolidării democrației, susținerii unității și identității Europei în diversitate.

În calitate de expert în predarea istoriei am luat parte, în perioada menționată mai sus, la numeroase reuniuni la nivel de specialiști și experți, am participat la grupuri de lucru, seminarii de formare în cele mai multe dintre statele membre ale Consiliului Europei, la ateliere de lucru, dedicate redactării de documente de lucru și materiale didactice auxiliare, am redactat rapoarte de lucru în calitate de raportor al Consiliului Europei. Cu acest prilej, am putut lua la cunoștință despre numeroase bune practici de lucru cu adulții, studenții și elevii și, aceasta nu doar în domeniul predării istoriei, am experimentat și aplicat metode și practici pedagogice noi, am cunoscut realități pedagogice și educaționale diverse din statele continentului nostru, am cunoscut numeroși funcționari superiori ai Consiliului Europei, am

¹Bugetul Consiliului Europei pentru anul 2014 a fost de 403 de milioane de Euro. file:///C:/Users/bonaparte/Downloads/PREMS110314_MOL_1270_DépliantCoE_A5%20Web.pdf.

formulat observații privind implicarea Consiliului Europei în activitatea de sprijinire a cadrelor didactice, a Ministerelor Educației din statele europene, am observat modul în care documentele Consiliului Europei în acest domeniu sunt receptate și apreciate sau chiar criticate și respinse, am elaborat rapoarte generale pe teme date, ca de exemplu: studierea istoriei secolului al XX-lea, a comunismului și respectiv, a Holocaustului și altele.

Istoria ca obiect de studiu prevăzut în cadrul planului de învățământ la nivel pre - și universitar căpătă o formă definită în cadrul programelor și manualelor școlare, determinând numeroase discuții sau dezbateri, uneori în contradictoriu, în state, precum Croația, Coreea de Sud, Franța, Italia, unele landuri germane, Marea Britanie, dar și România.

Statutul și rolul istoriei în lumea contemporană, dar mai ales, abordarea de tip nou a istoriei a constituit o preocupare și pentru organizațiile internaționale, precum Consiliul Europei sau organizații nonguvernamentale și științifice, multe afiliate instituției găzduită de Palatul Europei și clădirea Agora din Strasbourg, ca de exemplu: Asociația Europeană a Profesorilor de istorie - EUROCLIO, Institutul Internațional pentru Studierea Manualelor Școlare Georg Eckart de la Braunschweig, Germania, Centrul European Wergeland, diferite instituții specializate ale Uniunii Europene².

Tema privind rolul Consiliului Europei în susținerea predării istoriei în școala europeană nu poate fi abordată într-o cercetare de specialitate fără a se raporta pe deplin la analiza locului și rolului, pe care istoria l-a jucat și îl joacă în secolele al XX-lea – al XXI-lea. Ca atare, teza de doctorat de față se dorește o cercetare a activității desfășurate de către o instituție europeană, expresie a procesului de unitate manifestat pe continentul nostru și în care accentul cade pe activitatea desfășurată de către Consiliul Europei în domeniul predării istoriei în școală în perioada de la fondare și până în prezent, pe abordarea și formularea de aprecieri privind principalele documente publicate de către Consiliul Europei în acest

² www.unesco.org; www.historyteaching.coe.int; www.euroclio.eu; www.gei.de; www.theewc.org

domeniu – rezoluții, recomandări, rapoarte de lucru și pe posibila – greu de descifrat, studiere a urmărilor acestei activități asupra școlii europene, într-o perioadă de peste o jumătate de secol.

După al Doilea Război Mondial, perspectiva refacerii Europei după cataclismul provocat de conflict a impus cu necesitate o activitate intensă, comună pentru refacerea încrederii între popoare și stabilirea unui climat de pace. Constituit în 1949, ca o parte importantă a procesului menit să pună bazele unității europene, Consiliul Europei a încercat încă de la început să răspundă dezideratului formulat de Sir Winston Churchill în cuvântarea, acum deja celebră, ținută la Zurich în 1946: „Trebuie să refacem Familia Europeană într-o structură regională, denumită, de exemplu Statele Unite ale Europei. Și primul pas practic ar fi constituirea Consiliului Europei”³. Consiliul Europei și-a propus chiar din statutul său „să realizeze o mai mare unitate între europeni prin << acțiunea comună în problemele economice, sociale, culturale, științifice, legale și administrative și prin menținerea și apoi, realizarea drepturilor omului și libertăților sale fundamentale>>”⁴.

Apelând prin structurile sale specializate – inclusiv, secția *Predarea istoriei*, la instrumentele unei veritabile diplomații culturale, Consiliul Europei a urmărit prin politica sa în domeniul predării istoriei, conform lui Daniel Tarschys, secretar general al organizației între 1994-1999, atingerea unor obiective importante, precum: “respectul celui alt, dezvoltarea conștiinței unei moșteniri comune, definirea liberă a unui viitor comun”⁵.

Încă de la începutul activității sale, Consiliul Europei a privit domeniul predării istoriei ca unul prioritar⁶. Aceasta deoarece cercetarea de specialitate a demonstrat că istoria

³ Birte Wassenberg, *History of the Council of Europe*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2013, p.13; vezi și <http://www.cfr.org/europe/churchills-united-states-europe-speech-zurich/p32536>.

⁴ *Idem*; vezi, pe larg, <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/001>.

⁵ *Leçons d'histoire, Le Conseil de l'Europe et l'enseignement de l'histoire*, Conseil de la Coopération Culturelle, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1999, p. 5; vezi și Christine Counsell, Katherine Burn, Arthur Chapman, *Master Class in History Education, Rethinking Teaching and Learning*, Bloomsbury, London, 2016.

⁶ Vezi pe larg Ann Low-Beer, *Consiliul Europei și Istoria în Școală*, Traducere de Mihai Manea, Consiliul Europei, 1997.

Europei și a lumii, în general, nu a fost, nu este și nu va fi, un parcurs simplu, liniștit, lipsit de asperități, ci dimpotrivă, a cuprins și cuprinde numeroase contradicții și tensiuni extreme, factori divergenți și perturbatori, ce pot da naștere unor vaste contradicții, uneori ireconciliabile, pe baze istorice⁷. Acestea se reflectă în diferitele abordări, uneori perfect ireconciliabile asupra unor teme comune ale istoriei europene, alimentate, de exemplu de unele conflicte istorice, mai vechi sau recent apărute în Europa – de exemplu Irlanda de Nord, fostul spațiu iugoslav sau ex- sovietic, Cipru⁸.

Desigur, la prima vedere s-ar putea spune că organizațiile internaționale fac ceea ce au încercat din totdeauna – să sprijine, să se implice, să emită puncte de vedere, să publice documente – declarații, recomandări, rapoarte, să încerce să influențeze realitatea social – politică, culturală și educațională din statele membre. Important este de știut însă și faptul că de mult reușesc aceste organizații să influențeze și chiar, să modifice realitatea de pe teren, în cazul nostru, cea educațională, în domeniul predării istoriei.

Tema lucrării de față poate conduce în mod indubitabil la formularea unor teme de reflecție, ce se pot constitui ele însele în teme de cercetare în viitor. Astfel, ne puteam întreba cât de consistente și durabile sunt și pot rămâne în epoca de față rezultatele activității Consiliului Europei în domeniul predării istoriei, dată fiind ascensiunea tot mai puternică a naționalismelor, a extremei drepte, deseori radicale și respectiv, a populismului în societate. De asemenea, este interesant de reflectat asupra finalității activității desfășurate de către Consiliul Europei – de exemplu, conceptul de istorie europeană⁹, când ideea europeană se află clar într-o perioadă deloc fastă a existenței sale, iar, multe dintre statele continentului

⁷ *Lecons d'histoire, Le Conseil de l'Europe et l'enseignement de l'histoire*, p. 5.

⁸ Vezi pe larg *The use of sources in teaching and learning of history, The Council of Europe's activity in Cyprus*, Volume I, The Council of Europe, Strasbourg, 2005; Luisa Black, *Manual for history teachers in Bosnia and Herzegovina*, Mag Plus, The Council of Europe, OSCE, Government of Canada, 2008; Ministerul Educației și Cercetării, *Predarea Istoriei în Secolul 20*, Selecția, traducerea și adaptarea textelor de Mihai Manea, București, 2000.

⁹ Vezi și Joke van der Leeuw-Roord, *A common textbook for Europe? Utopia or a Crucial Challenge?* în www.culturahistorica.es/joke/textbook_for_europe.pdf.

nostru se reântorc masiv la strict la istoria națională sau se mărginesc doar să facă unele trimiteri simple către un cadru general european. În același timp, nu lipsită de importanță este și problema feed-back-ului de pe urma activității Consiliului Europei în ceea ce privește activitățile de formare continuă patronate de către forul de la Strasbourg.

Obiectul cercetării noastre vizează activitatea multilaterală desfășurată sub egida Consiliului Europei pentru sprijinirea predării istoriei în școala europeană de la fondare și până în prezent.

Pentru literatura de specialitate din România tema abordată constituie o noutate deosebită, căci în general despre Consiliul Europei au fost publicate strict, mai ales, lucrări generale, multe de popularizare și informare pentru marele public, care au fost traduse în mai multe limbi ale statelor membre.

Analiza efectuată în cuprinsul acestei teze se constituie într-o pledoarie pentru istorie ca instrument al cunoașterii și apropierii între popoare, un demers argumentat cu privire la evoluția concepției enunțate în școala preuniversitară, cu precădere, despre Europa, locul și rolul istoriei europene și a raporturilor sale cu cea națională, regională și locală, despre toate înnoirile de tip metodic.

La baza cercetării au stat documentele publicate de către Consiliul Europei privind reuniunile sale de lucru sau rezultat al proiectelor desfășurate la nivel bilateral sau multilateral, arhivele secției *Predarea istoriei* – disponibile parțial, în format online, conversațiile pe care le-am purtat cu membrii secției sus-menționate privind evoluția internă a organizației, bugetele diferitelor activități, ecourile activităților în statele în care au fost organizate. Lipsesc masiv la Strasbourg studiile statistice, studiile de analiză pe marginea unui posibil feedback obținut de pe urma proiectelor – singurul indiciu în acest sens fiind unele chestionare răslețe aplicate de către experții și formatorii Consiliului.

Introducerea încearcă să insiste asupra unei posibile justificări a opțiunii personale pentru un atare subiect, care este încadrat într-un context mai larg (*the big picture*), a predării istoriei în școală într-o etapă de prefaceri substanțiale ale societății în plan social-economic, cultural, etnic, educațional, pe fondul unei reale diversificări a registrului tematic al istoriei, a noilor abordări metodologice și a afirmării clare a istoriei ca un instrument al apropierii între popoare.

Metodologia cercetării surprinde metodele și instrumentele utilizate, obstacolele ivite în calea documentării și realizării unei analize de calitate în plan științific, dar și o scurtă privire bibliografică asupra temei abordate. Metodele de cercetare aplicate au vizat:

Aspectul cantitativ – documentele programatice, materialele didactice auxiliare – abordare de tip inductiv;

- Consiliul Europei a produs, conform calculelor proprii un număr de 10 recomandări sau rezoluții privind predarea istoriei și domeniile conexe, un număr foarte mare de rapoarte de analiză, de cele mai multe ori produs al unor activități de formare, reuniuni științifice și metodice sau a unor proiecte bi- și multilaterale desfășurate sub egida organizației.

Aspectul calitativ – eficiența aplicării și diseminării în mediul dascălilor de istorie, la alți factori decidenți, și, în primul rând Ministerelor Educației din statele membre ale Consiliului Europei a recomandărilor și documentelor oficiale ale Consiliului Europei în domeniul predării istoriei – abordare de tip deductiv;

- Conform analizei pe care am efectuat-o, Consiliul Europei, prin secția *Predarea istoriei*, nu a întreprins decât strict la nivel intern, organizațional, niște cercetări limitate privind impactul activităților desfășurate în Europa și nu le-a diseminat oficial niciodată la nivelul continentului. Aceste zac mai mult ca sigur în arhivele interne ale

secției menționate și vor fi disponibile publicului larg conform prevederilor legislative în domeniul arhivisticii.

Studiul de caz – analiza critică a impactului Recomandărilor Consiliului Europei Nr.1283/1996 și respectiv, 15/2001, cu privire la predarea și statutul istoriei;

Comparația – se aplică privind consecința și eficiența proiectelor de diferite dimensiuni inițiate de către Consiliul Europei în domeniul predării istoriei începând cu anul 1998.

Demersul de cercetare în cadrul unei atare teme, care este extrem de complexă, se dorește a fi unul de interpretare și analiză, cuprinzând aspecte critice, puncte de vedere proprii. Procesul de cercetare a temei de față a cuprins următoarele etape, inspirate din modelul Kulthau¹⁰:

a)sarcina inițială – înțelegerea sarcinii de lucru și stabilirea legăturii cu propria cunoaștere și experiență de lucru – presupune cunoaștere, înțelegere, dar și nesiguranță;

b)selectarea temei – pornind de la interesul personal, cerințele de proiect, informația disponibilă și timpul alocat - impune neliniște, uneori confuzie, anticiparea sarcinilor de lucru;

c)explorarea – acumulezi informații cu privire la tema generală – impune îndoială, confuzie chiar, nesiguranță;

d)formularea – formularea unui scop pornind de la informația colectată – impune optimism, încredere în capacitatea de a realiza sarcina de lucru;

e)strângerea de informații care definește și sprijină tema propusă – impune încredere în capacitatea de a îndeplini sarcina de lucru, un interes crescând; analiza datelor – cantitativă și

¹⁰ http://gavilan.edu/library/LIB99/whatisresearch_b.html

calitativă; deducția/deducțiile ce urmează analizei efectuate; formularea de observații pe marginea evenimentelor și faptelor; formularea ipotezelor de lucru;

f)operaționalizarea;

g)instrumentalizarea;

h)designul cercetării;

i)prezentarea – formulează concluzii; împărtășește informația prin scris sau/și prezentare orală – impune satisfacție sau dezamăgire.

Capitolul I își propune să abordeze mai întâi fondarea Consiliului Europei, ca o etapă importantă în cadrul procesului de unitate europeană, mai apoi, activitatea organizației privind locul și rolul istoriei ca disciplină de studiu în Europa în perioada Războiului Rece, a transformării istoriei dintr-o armă perfect cu caracter politic într-un instrument de cunoaștere, înțelegere și apropiere între popoare, într-un moment de gravă tensiune în plan militar, politic și ideologic. Toate acestea sunt întrevăzute prin intermediul rapoartelor de lucru de pe urma reuniunilor din perioada menționată, a documentelor adoptate de către Adunarea Parlamentară sau Comitetul de Miniștri ai Consiliului Europei.

În pragul sfârșitului Războiului Rece, Consiliul Europei avea pus la punct un sistem de acțiune la nivelul acelei părți a continentului, care la acea dată cunoștea regimul democratic. La un moment în care foștii adversari din al Doilea Război Mondial se aflau în tabere ireconciliabil opuse, forul de la Strasbourg a acționat pentru a face ca istoria la clasă să devină un instrument al apropierii între oameni și popoare. De o importantă deosebită a fost organizarea de reuniuni de lucru, care au adus laolaltă profesori din învățământul secundar, superior, cercetători. Curând acestea s-au transformat în adevărate întâlniri de formare continuă, în care s-au abordat problemele de legate de manualele de istorie – conținut,

redactare, periodizare, terminologie, respectiv, de orele de istorie – conținut, metodele pedagogice, materialele utilizate la clasă, abordarea interdisciplinară – deși timidă, privind antrenarea geografiei, literaturii, educației plastice, alături de istorie, în cunoașterea trecutului. Organismele Consiliului Europei – ne referim, în principal, la Adunarea Consultativă, devenită Adunarea Parlamentară, Comitetul de Miniștri, comitetele și comisiile pe probleme au adoptat documente de lucru importante, care au privit sub diferite forma inclusiv, predarea istoriei.

Rămâne ca un deziderat extrem de important, dar foarte greu de realizat – că ar trebui întreprinsă o anchetă la nivelul fiecărui stat european - privind analiza activității Consiliului, modul în care aceste documente au fost receptate, aplicate și chiar implementate la clasă.

Capitolul al II-lea se oprește asupra consecințelor anului 1989 și a prăbușirii regimurilor comuniste asupra predării istoriei în școlile de pe continentul european, inclusiv în ceea ce privește promovarea cu insistență a abordărilor novatoare în plan metodic și didactic. Se insistă asupra principalelor întâlniri de lucru, inițiate de către secția *Predarea istoriei* din cadrul Consiliului Europei – multe în cooperare cu organizații nonguvernamentale: EUROCLIO, Institutul Internațional pentru Studierea Manualelor Școlare Georg Eckart, asupra discuțiilor purtate, a documentelor rezultate și a modului în care acestea au adus la ordinea zilei teme, precum: a)problemele controversate și sensibile; b)manipularea prin intermediul istoriei; c) rolul Convenției Culturale Europene; d) impunerea de noi metode didactice la clasă – vezi, de pildă, multiperspectivitatea sau jocul de rol.

După 1989 Consiliul Europei și-a intensificat acțiunile în favoarea predării istoriei, mai ales că aria sa geografică de acoperire s-a mărit considerabil. Numeroși diplomați occidentali au lansat formula *Noua Europă*¹¹. În noua conjunctură istorică, Consiliul Europei a întrevăzut o modalitate foarte importantă de a-și promova ideile cu privire la istorie și rolul

¹¹ Vezi pe larg și John Slater, *Teaching History in the New Europe*, Cassell, London, 1995.

acesteia în educație și în societate. Istoria a devenit, astfel, un instrument important pentru instaurarea democrației și respectării drepturilor omului, ceea ce s-a reflectat în numeroase documente europene, elaborate de instituția de la Strasbourg¹².

Cu precădere, în noua etapă istorică marcată de evenimentele din 1989, Consiliul Europei a insistat pe diferite căi cu privire la rolul important al istoriei în educația tinerei generații, atrăgând atenția că nici o altă disciplină de studiu nu prezintă valențele educative și formative, precum istoria. Aceasta era „o disciplină unică, preocupată de un anumit tip de formare al minții și imaginației și de a constitui un corp de cunoștințe, care face ca elevii să înțeleagă și alte puncte de vedere”¹³. La toate reuniunile organizate după 1990, Consiliul Europei a subliniat faptul că istoria prezentată la clasă ar trebui prezentată cu sprijinul metodelor interactive și că trebuie să cuprindă toate domeniile sale de manifestare, să îi determine pe tineri să înțeleagă relația cauză-efect, evoluția și regresul, procesele și fenomenele istorice.

În primul deceniu de la prăbușirea regimurilor comuniste după 1989, activitatea Consiliului Europei a evoluat de la ceea ce secretarul general al Consiliului Europei în perioada 1994-1999, Daniel Tarschys, din Suedia, denumea “mai bine include decât exclude” la ceea ce secretarul general al Consiliului Europei în perioada 1999-2004, Walter Schwimmer, din Austria, a marcat drept trei direcții principale de acțiune, și anume pe domenii de activitate, aplecarea către dedicație și dialog¹⁴. Primirea de noi membri a constituit una din provocările deosebite ale activității Consiliului Europei, care a reafirmat, în repetate rânduri, că principiile sale fondatoare erau absolut valabile la o peste jumătate de

¹² Vezi în Parliamentary Assembly, *History and its interpretation*, Preface by Marc Ferro, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1997, intervențiile lui Maitland Stobart, *Towards a basic concept of historical knowledge*, pp.66-60; Joaquim Nadal i Ferreras, *The uses of history*, p. 33-38; *History as a tool for progress, democracy, human rights and solidarity*, pp. 87-88.

¹³ *Against Bias and Prejudice, The Council of Europe's work on history teaching and history textbooks*, Council for Cultural Cooperation, Strasbourg, 1995, p.10.

¹⁴ Denis Huber, *A decade which made history, The Council of Europe 1989-1999*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1999, p. 195

veac de existență. În mod practic, Consiliul Europei s-a orientat în această perioadă către cunoașterea istoriei din fostele state comuniste din Estul și Sud-Estul Europei, formarea continuă a profesorilor de istorie, sprijinirea publicării de noi manuale de istorie și mijloace didactice auxiliare, încercarea de a impune noi instrumente de lucru în cadrul metodologiei didactice. În pragul anilor 2000, Consiliul Europei de la Strasbourg a rămas pe deplin atașat proiectului european, la un moment în care problema fundamentală era, conform afirmației fostului reprezentant al Comisiei Europene la Moscova: „să lărgim Europa profundă” sau “să adâncim Europa largă”¹⁵.

Capitolul al III-lea își propune să treacă în revistă principalele proiecte de diferite dimensiuni și respectiv, programe ale Consiliului Europei dedicate unor noi domenii de cercetare ale istoriei, ale unor noi modalități de predare ale istoriei, schimbului de expertiză și de bune practici.

În ultimul deceniu și jumătate, Consiliul Europei s-a bazat în activitatea sa în domeniul predării istoriei pe structurile sale interne, și anume: secția *Predarea Istoriei*, pe Comitetul Director pentru Educație, Comitetul Director pentru Învățământ Superior și Cercetare și respectiv, Comitetul Director privind Moștenirea Culturală. Acestea au acționat pentru aplicarea *Convenției Culturale Europene* și diseminarea valorilor și principiilor de bază ale Consiliului în statele membre, pentru promovarea noilor abordări metodologice la clasă.

După anul 2000 organismele de lucru ale Consiliului Europei au adoptat documente programatice importante, unele vizând în mod direct predarea și învățarea istoriei¹⁶. Documentele au luat forma unor recomandări sau rezoluții, care au fost puse la dispoziția statelor membre ale Consiliului Europei, pentru a fi diseminate la nivelul factorilor de decizie

¹⁵ *Idem.*

¹⁶ Vezi și Mihai Manea, *Documente și tendințe în Europa cu privire la predarea istoriei în epoca contemporană*, în Felicia Adascăliței, Marilena Bercea, Doru Dumitrescu, Liviu Lazăr, Mirela Popescu, *Elemente de didactica istoriei*, Editura Nomina, București, 2010, pp. 273-278.

interni. Principalele documente europene cu privire la predarea istoriei din ultimul deceniu și jumătate au reliefat faptul că istoria ca disciplină de învățământ era și practic, încă este, în numeroase state, un tip de de istorie oficială. Concomitent, istoria continuă să se manifeste la nivelul disciplinei de învățământ ca o istorie primordial politică, care exprimă istoria grupului dominant, al majorității și mult mai rar al minorităților. Ca atare, Consiliul Europei a insistat asupra importanței abordării la ora de istorie deopotrivă a istoriei sociale și culturale, a vieții cotidiene a minorităților naționale și religioase, a femeilor¹⁷.

Proiectele realizate în domeniul predării istoriei de către Consiliul Europei au constituit momente importante în colaborarea statelor membre, au adus în discuție probleme de seamă ale realității educaționale, au pus bazele unui spațiu larg și deschis al dezbaterilor benefice, au oferit profesorilor de istorie numeroase materiale editoriale.

În Anexe regăsim - în extenso sau în fragment – informații relevante privind subiectul abordat și documente programatice importante privind predarea istoriei și care au fost publicate din inițiativa Consiliului Europei.

În ultimii ani s-au impus cu tot mai multă insistență o serie de discuții cu privire la modul în care Consiliul Europei izbuteste să convingă statele membre să implementeze recomandările formulate în diferite domenii, inclusiv în predarea istoriei sau să consolideze acordurile politice și diplomatice încheiate. În același timp, nu au lipsit și nu lipsesc nici în prezent crizele politice, accesele de populism ale unor guverne¹⁸, suspiciunile și chiar acuzațiile de corupție și de promovare a “diplomației de caviar”¹⁹, cu focus special pe președintele Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, Pedro Agramunt – ales în funcție în 2016, acuzațiile că Consiliul Europei a rămas cu mult în urma Uniunii Europene, a cărui sprijin financiar este tot mai căutat în Palatul Europei pentru unele proiecte, inclusiv în plan

¹⁷Felicia Adascăliței, Marilena Bercea, Doru Dumitrescu, Liviu Lazăr, Mirela Popescu, *op.cit.*, pp.275-276.

¹⁸ Vezi, pe larg, numărul tematic al revistei “Perspective Politice”, SNSPA, Vol. X, Nr. 1, June, 2017.

¹⁹ <https://www.euractiv.com/section/all/news/the-brief-council-of-europe-in-hunt-for-relevance/>

educațional²⁰. În 2017 Ministerul de Externe al Rusiei a informat pe secretarul general al Consiliului Europei că Federația Rusă și-a suspendat contribuțiile financiare față de această instituție europeană²¹

Sprijinirea predării istoriei în școala europeană de către Consiliul Europei nu poate fi privită separat de politica desfășurată de către organizație în domeniul educației și culturii, profund ancorată în *Convenția Culturală Europeană* din 1954. Ultimul capitol al unei lucrări de popularizare elaborată de către Consiliul Europei cu privire la predarea istoriei²² se întitulează în mod sugestiv *Consiliul Europei și predarea istoriei: o construcție permanentă?*.

De asemenea, Consiliul Europei a încurajat abordarea diversă a istoriei, legătura dintre trecut-prezent-viitor, căci “educația, mai mult ca oricare domeniu al cunoașterii europene cunoaște o diversificare [și] este un domeniu în care identitatea națională și suveranitatea de stat sunt exprimate cu deosebită putere,...[iar] această diversitate a istoriei constituie deja un patrimoniu și o moștenire comună”²³.

²⁰ *Idem.*

²¹ <https://www.rferl.org/a/russia-suspends-council-europe-payments-lavrov-crimea/28588313.html>.

²² *Leçons d'histoire, Le Conseil de l'Europe et l'enseignement de l'histoire...*, pp.35-37.

²³ Ann Low-Ber, *Consiliul Europei și istoria în școală*, p. 63; vezi și Thomas Ngyuen, *UNESCO and Council of Europe guidelines and history education in Sweden*, c. 1960-2002, în “Journal of Education Inquiry”, Vol. 2, 2011, No. 1, în pp. 37-60 <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.3402/edui.v2i1.21961>.

BIBLIOGRAFIE

Bibliografie principală (primară)

Dictionare, Bibliografii

- Adopted texts on education for democratic citizenship and human rights (Revised version)*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2003.
- History Teaching: Bibliography of the documents of the Council of Europe 1953-1994*, Strasbourg, 1994.
- 1948-1988, 40 years European Movement: Congress of Europe, The Hague*, European Movement, The Hague, 1989.
- Lucke, Martin, Tibbits, Felisa, Engel, Else, Fenner. Lea, *Change - Handbook for History Learning and Human Rights Education in Formal, Non-formal and Higher Education*, Wochenschau Verlag, 2016.
- We need to talk about Europe, European Identity Debates at the Council of Europe 2013-2014*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2014.
- Palgrave Handbook of Research in Historical Culture and Education*, Ed. By Mario Carretero, Stefan Berger, Maria Grever, Palgrave, London, 2016.
- Recommendations on Fostering Human Rights Through Deconstruction of Stereotypes in Education, Media and Culture*, Council of Europe, Belgrade, 2016.

Lucrări generale

- After the Wall, History teaching in Europe since 1989*, Edited by Martin Roberts, Korber Stiftung, Hamburg, 2004.
- Against bias and prejudice, The Council of Europe's work on history teaching and history textbooks, Recommendations on history teaching and history textbooks adopted at Council of Europe conferences and symposia 1953-1994*, Council for Cultural Cooperation, Strasbourg, Council of Europe Publishing, 1994.
- Badre, Vincent, *L'Histoire Fabriquée? Ce qu'on ne vous a pas dit à l'école*, Ed. Du Rocher, Paris, 2016.
- Badre, Vincent, *L'Histoire Politisée? Reformes et Consequences*, Ed. Du Rocher, Paris, 2016.
- Black, Luisa, *Manual for History Teachers in Bosnia Herzegovina*, Council of Europe, OSCE Mission in Bosnia Herzegovina, 2006.
- Bruley, Edward, Dance, E.H., *A History of Europe?, European Aspects, A Collection of Studies Relating to European Integration*, Preface by W. Medlicott, Sythoff, Leyden, 1960.
- The conscience of Europe*, Edited by John Coleman, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1999.
- Consiliul European, *Construirea unei Europe mai mari, fără linii de separare, Raportul Comitetului Înțelepților către Comitetul Miniștrilor*, Centrul de Informare și Documentare al Consiliului European, București, 1998.
- Crossroads of European Histories, Multiple outlooks on five key moments in the history of Europe*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2006.
- Council of Europe, 800 million Europeans*, Council of Europe, Strasbourg, 2001.
- Delors, Jacques, *Learning the Treasure Within*, UNESCO, Paris, 1996.
- Ferro, Marc, *L'histoire sous surveillance, Science et conscience de l'Histoire*, Calmen-Levy, Paris, 1987.
- Foucher, Michel, *Les nouveaux visages de l'Europe, Un enseignement secondaire pour l'Europe*, Les Editions du Conseil de l'Europe, Strasbourg, 1995.
- History A New, Innovations in the Teaching of History Today*, Edited by Robert Blackey, At The University Press, California University, Long Beach, 1993.

- History for today and tomorrow, What does Europe mean for school-history?*, Edited by Joke van der Leeuw-Roord, Korber Stiftung, Hamburg, 2001.
- History changes, Facts and Figures about history education in Europe since 1989*, EUROCLIO, 2004.
- History Education in Europe, Ten years of cooperation between the Russian Federation and the Council of Europe*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1998.
- History teaching in schools: the work of the Council of Europe and UNESCO in Bosnia and Herzegovina*, Council of Europe, Strasbourg, 2003.
- Hodgson, Marshall G.S., *Rethinking World History, Essays on Europe, Islam and World History*, At the University Press, Cambridge, 1993.
- Huber, Denis, *A decade which made History, Council of Europe 1989-1999*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1999.
- Lecons d'Histoire, Le Conseil de l'Europe et l'enseignement de l'histoire*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1999.
- Lobey, Sophie, *History, Role and Activities of the Council of Europe: Facts, Figures and Information Sources*, Council of Europe, Strasbourg, 2005.
- Low-Beer, Ann, *The Council of Europe and School History*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1997.
- Low-Beer, Ann, *Consiliul Europei și Predarea Istoriei*, Traducerea în limba română de Mihai Manea, Consiliul Europei, 1997.
- Low-Beer, Ann, *The Reform of History Teaching and the State: A Study in Educational Politics*, London, 1994.
- Neumann, Victor, *Ideologie și Fantasmagorie. Perspective comparative asupra gândirii politice în Europa Est-Centrală*, Editura Polirom, Iași, 2001.
- Păun, Nicolae, Ciceo Waldtraudt, Georgiana, Albu, Radu-Bogdan, Păun, Ciprian Adrian, *Finalitatea Europei*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 2005.
-
- Philips, R., *History Teaching, Nationhood and the State, A Study in Educational Politics*, London, 1998.
- Sattler, R. J., *Europa. Geschichte und Aktualität des Begriffes*, Limbach, Braunschweig, 1971.
- The Secretary General's New Initiative, The reform of history teaching and the preparation of new history textbooks*, Consolidated Report by Dr. Robert Stradling, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1999.
- The State of History Education in Europe, Challenges and Implications of the Youth and History Survey*, Edited by Joke van der Leeuw-Roord, Korber Stiftung, Hamburg, 1998.
- Schuddekopf, Otto-Ernst, *Education in Europe, History Teaching and History Textbook Revision*, Council for Cultural Co-operation of the Council of Europe, Strasbourg, 1967.
- Teaching Controversial Issues, Professional Development Pack for the Effective Teaching, Living with Controversy, Teaching Controversial Issues Through EDC/HRE*, SPDP, Council of Europe, 2016.
- The use of sources in teaching and learning history*, The Council of Europe's activities in Cyprus, 2 volumes, Council of Europe, Strasbourg, 2006.
- Vel, Guy de, *The Committee of Ministers of the Council of Europe*, Council of Europe Press, Strasbourg, 1995.
- Wassenberg, Birte, *History of the Council of Europe*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2013.

Bibliografie Secundară

Lucrări speciale

- ADACS, Seminar on *Initial and in-service training of history teachers in the Russian Federation and their evaluation*, Nijnyi Novgorod, Russian Federation, 15-17 April 1999, Report by Julieta Savova, Council for Cultural Cooperation, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1999.
- ADACS, Seminar on *New history textbooks and teaching resources – aims, preparation and use in the classroom*, Petrozavodsk, Republic of Karelia, Russian Federation, 16-18 June 1999, Report by Margarita Selkova, Council for Cultural Cooperation, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1999.
- Adascăliței, Felicia, Bercea, Marilena, Dumitrescu, Doru, Lazăr, Liviu, Manea, Mihai, Popescu, Mirela, *Elemente de didactică a istoriei*, Editura Nomina, București, 2010.
- The challenges of the information and communication technologies facing history teaching*, General Report by Jacques Tardiff, Symposium 25-27 March 1999, Andorre La Velle, Project *Learning and Teaching about the History of Europe in the 20th Century*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1999.
- Counsell, Christine, Katherine Burn, Chapman, Arthur, *Master Class in History Education, Rethinking Teaching and Learning*, Bloomsbury, London, 2016.
- Chansel, Dominique, *Europe on-screen – cinema and the teaching of history*, Project *Learning and Teaching about the History of Europe in the 20th Century*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2002.
- Competences for Democratic Culture, Living together as equals in culturally diverse democratic societies, Executive summary*, Council of Europe, Strasbourg, 2016.
- Congress of Europe, May 1948*, Council of Europe, Strasbourg, 1999.
- Council of Europe, *Livre Blanc sur le dialogue interculturel, Vivre ensemble dans l'égale dignité*, Conseil de l'Europe, Strasbourg, 2008.
- Dance, Edward Herbert, *The Place of History in Secondary Education, A Comparative Study*, George Harrap, London, Toronto, 1970
- Deschenaux, Ivan, Buffet, Françoise, *The European Dimension in the curriculum: a Swiss example*, Secondary Education for Europe, Council for Cultural Cooperation, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1998.
- Developing media literacy and critical thinking through education and training*, Council of European Union, 2016.
- Educational resources for teaching about Europe in schools*, 61st European Teachers' Seminar, Donaueschingen, 11-16 October 1993, Report by Raymond Ryba, Council for Cultural Cooperation, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1995.
- European Secondary School Students' Conference, The Paris Peace Conference 1919 and the Treaty of Versailles*, Report by Sean Lang, *Re-running the Past, European Student Simulations in History*, Project *Learning and Teaching about the History of Europe in the 20th Century*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1998.
- Fontaine, Pascal, *Dix leçons sur l'Europe*, Luxembourg, 1992.
- Historians Without Borders, *The Use and Abuse of History in Conflicts*, University of Helsinki, 19-20 May 2016, Conference Report, 2016.
- History and History Teaching in South East Europe, Meeting of the Working Group*, Blagoevgrad, Bulgaria, 14-15 December 2000, Report by Robert Stradling, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2000.
- History and Identity, European Teachers' Seminar, Vienna, Austria, 14-19 May 1995*, Report by Katherina Demel, Council for Cultural Cooperation, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1995.

- History Education, History teaching in schools: the work of the Council of Europe and UNESCO in Bosnia and Herzegovina*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2003.
- History teaching and European awareness, Delphi, Greece, 11-14 May 1994*, Report by David Harkness, Council for Cultural Cooperation, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1995.
- History Teaching in the New Europe, Brugge, Belgium, 9-13 December 1991*, Report by Michel Carriere, Council for Cultural Cooperation, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1993.
- History teaching and the promotion of democratic values and tolerance, A Handbook for Teachers*, Council for Cultural Cooperation, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1995.
- The History of the Baltic Sea – A History of Conflicts, European Teachers' Seminar, Visby, Sweden, 8-14 August 1993*, Report by Sean Lang, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1994.
- L'Histoire des femmes en Europe au 20eme siècle*, 77e Seminaire du Conseil de l'Europe pour enseignants, Donaueschingen, Allemagne, 6-11 Octobre 1997, Rapport par Ruth Tudor, Council for Cultural Cooperation, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1997.
- Kaya, Bulent, *The changing face of Europe – population flows in the 20th Century*, Project *Learning and Teaching about the History of Europe in the 20th Century*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2002.
- Lecomte, Jean-Michel, *Teaching about the Holocaust in the 21st Century*, Project *Learning and Teaching about the History of Europe in the 20th Century*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2003.
- Lenz, Claudia, Bretland, Sanna, Kvande, Lise, *Crossing Borders, Combining Human Rights Education and History Education*, Wochenschau Verlag, 2016.
- Our memory of the past and for the future*, Edited and compiled by Richelle Bud-Kaplan, International Forum in Jerusalem, Israel, 15-21 September 2003, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2005.
- La Mer Noire – Une porte sur l'Europe, Seminaire europeen d'enseignants, Mangalia, Roumanie, 6-12 octobre 1996*, Council for Cultural Cooperation, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1996.
- Ministerul Educației și Cercetării, *Predarea Istoriei în Secolul 20*, Selecția, traducerea și adaptarea textelor de Mihai Manea, București, 2000.
- MEC, Laura Capita, Carol Capita, Mihai Stamatescu, *Proiectul pentru învățământul rural, Program postuniversitar de conversie profesionala, Didactica Istoriei 2*, București, 2006.
- MacMillan, Margaret, *Dangerous Games, Uses and Abuses of History*, Modern Library, New York, 2008.
- The misuse of history*, General Report by Laurent Wirth, Symposium 28-30 June 1999, Oslo, Project *Learning and Teaching about the History of Europe in the 20th Century*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2000.
- Multiperspectivity in teaching and learning history, Presentations from Seminars and Workshops materials*, Nicosia, Cyprus, 24-27 November 2004, DGIV/EDU/HIST (2005) 03, Concil of Europe, Strasbourg, 2004.
- Mutual understanding and the teaching of European history – challanges, problems and approaches, Prague, Czech Republic, 24-28 October 1995*, Report by Robert Stradling, Council for Cultural Cooperation, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1996.
- Museum as a Resource in History Teaching, European Teachers' Seminar, Stockholm Sweden, 9-13 March 1997*, Report by Stefan Seidel, Council for Cultural Cooperation, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1997.
- National Standards for History*, Basic Edition, National Center for History in the School, Univeristy of California, Los Angeles, 1996.

- New approaches to history teaching in upper secondary education*, 54th European Teachers' Seminar, Donaueschingen, 4-9 November 1991, Council for Cultural Cooperation, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1992.
- Pingel, Falk, *The European home: representations of 20th Century Europe in history textbooks*, Project Learning and Teaching about the History of Europe in the 20th Century, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2000.
- The preparation and publication of new history textbooks for schools in European countries in democratic transition*, Warsaw, Poland, 14-16 November 1996, Council for Cultural Cooperation, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1997.
- Recomandarea 15(2001) privind predarea istoriei în Europa în secolul 21*, Traducere în limba română de Mihai Manea, Strasbourg, 2001.
- Recommendation No. R (83) 4 of the Committee of Ministers to Member States concerning the Promotion of an Awareness of Europe in Secondary Schools*, Strasbourg, 1983.
- Reform of History Teaching in Schools in European Countries in Democratic Transition*, Graz, Austria, 27 November-1 December 1994, Report by Ann Low-Beer, Council for Cultural Cooperation, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1995.
- Remembering the past and preventing crimes against humanity*, Bucharest, Romania, 7-10 May 2003, A report by Mihai Manea, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2003.
- Reports of the activities of the Council of Europe in History Teaching in Cyprus in 2004*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2004.
- The role of history in the formation of national identity*, European Teachers' Seminar, York, UK, 18-24 September 1995, Report by Henrik Skovgaard Nielsen, Council for Cultural Cooperation, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1995.
- The Secretary General's New Initiative, Seminar on The initial and in-service training of history teachers in European countries in democratic transition*, Lviv, Ukraine, 12-14 June 1997, Report by Julieta Savova, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1997.
- The Secretary General's New Initiative, Seminar on Central and Eastern Europe as an historical region – The problem of integration in 20th Century World History*, Chernivtsy, 27-29 October 1997, Report by Raymond Pearson, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1997.
- The Secretary General's New Initiative, the reform of history teaching and the preparation of new history textbooks*, Consolidated Report, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1999.
- Seminar on Teaching the History of the 20th Century*, Bucharest, Romania, UNESCO-CEPES, 28-29 October 2004, Report by Mihai Manea, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2005.
- Seminar on How history teaching can strengthen reconciliation, mutual understanding and tolerance in present-day society*, Nalchik, Russian Federation, 5-6 October 2001, Report by Benedict Walsh, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2001.
- Seminar on Teaching History in Moldova*, Chisinau, Moldova, 24-26 September 2002, Report by Laura Capita, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2003.
- Seminar on The teaching of national history in secondary schools in South East Europe*, Sarajevo, BH, 13-15 June 2002, Report by Jean-Michel Leclercq, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2002.
- Robert Stradling, *European Content of the School History Curriculum*, Strasbourg, 1995.
- Stradling, Robert, *Multiperspectivitatea în predarea istoriei- un ghid pentru profesori*, Council of Europe, Strasbourg, 2003.
- Stradling, Robert, *Multiperspectivity in history teaching: a guide for teachers*, Strasbourg, 2003.

- Robert Stradling, *Teaching 20th Century European History*, Council of Europe, Strasbourg, 2001;
- Robert Stradling, *Să înțelegem istoria secolului al XX-lea*, Traducere în limba română de Mihai Manea, Editura Sigma, București, 2002.
- Short, Geoffrey, Supple, Carrie Klinger, Katherine, *The Holocaust in the school curriculum: a European perspective*, Secondary Education for Europe, Council for Cultural Cooperation, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1998.
- UNESCO, *A Teacher's Guide on the Prevention of Violent Extremism*, Paris, 2016.
- Teaching about the History of Europe in the 20th Century – approaches, resources and problems*, 71st European Teachers' Seminar, Donaueschingen, Germany, 6-11 May 1996, Report by Wendy Doran, Council for Cultural Cooperation, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1996.
- Teaching about the Holocaust and the history of genocide in the 21st Century*, 90th European Teachers Seminar, Donaueschingen, Germany, 6-10 November 2000, Report, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2003.
- Teaching controversial and sensitive issues in history education for secondary schools*, Sarajevo, Bosnia-Herzegovina, 19-20 November 1999, Report by Ann Low-Ber, DECS/EDU/HIST (99) 64, Strasbourg, 1999.
- Teaching Controversial Issues in the classroom, Key Issues and Debates*, Editors Paula Cowan and Henry Maitles, Bloomsbury, London, 2012.
- Teaching Controversial Issues, Key Stage 3, Northern Ireland Curriculum*, London, Belfast, 2015.
- Towards a pluralist and tolerant approach to teaching history: A range of sources and new didactics*, General Report by Henry Frenco, Symposium 10-12 December 1998, Brugges, Belgium, Project *Learning and Teaching about the History of Europe in the 20th Century*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 1999.
- The 20th Century: an interplay of views, Final Conference, Bonn, 22-24 Mars 2000*, Project *Learning and Teaching about the History of Europe in the 20th Century*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2002.
- Ruth Tudor, *Teaching 20th Century women's history*, Project *Learning and Teaching about the History of Europe in the 20th Century*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2000.

Articole și Periodice

- „Education Newsletter”, Council of Europe, Directorate General of Education, Culture, Heritage, Youth and Sport, 2004-2008.
- Minkina-Milko, Tatiana, *Teaching and Learning History for Strengthening Reconciliation and the Peace-Building Process: Experience of the Council of Europe*, în *Rethinking Education for Social Cohesion*, Palgrave, London, Cambridge, 2012, p. 232-243.
- Petre, Zoe, *Istoria ca participare*, în “Revista de Pedagogie”, Nr. 1-6/2008, pp. 5-10.
- Stobart, Maitland, *The Council of Europe and History Teaching*, în “Internationales Jahrbuch fur Geschichts- und Geographie Unterricht”, Vol. 15, 1974, p. 230.

Surse online/e-Bibliografie

- Archive of European Integration, X-6075/61-E, în <http://aei.pitt.edu/14362/1/S2-1.pdf>.
- http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm?act=text?id=27992
- Council of Europe PACECOM050700, *Parliamentary Assembly, Strasbourg, 5 February 1977, Committee on Culture and Education, European Art Exhibitions organised under the Auspices of the Council of Europe, Secretariat Memorandum*; www.coe.archivalware.co.uk/awweb/main.jsp.

- Council of Europe, PACECOM038710, Confidential, *Consultative Assembly, Strasbourg, 20 January 1971, Committee on European Non-Member States, Draft Minutes*; www.coe.archivalware.co.uk/awweb/main.jsp.
- Council of Europe PACECOM054666, Confidential, *Parliamentary Assembly, Strasbourg, 7 January 1979, Committee on Culture and Education, Commemoration of the 15th Centenary of the birth of Benedict, patron saint of Europe* în www.coe.archivalware.co.uk/awweb/main.jsp
- Council of Europe PACECOM056191, Confidential, *Parliamentary Assembly, Strasbourg, 7 January 1979, Committee on Culture and Education, Report on the 15th Centenary of the birth of St. Benedict, Rapporteur Mr. Mcnamara*, în www.coe.archivalware.co.uk/awweb/main.jsp
- Resolution R 743/1980, The need to combat resurgent fascist propaganda and its racist aspects*, Strasbourg, 1980, în <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTMLN.asp?fileid=16154&lang=en>.
- Leeuw-Roord, Joke van der, *A common textbook for Europe? Utopia or a Crucial Challenge?* în www.culturahistorica.es/joke/textbook_for_europe.pdf.
www.coe.int/historyteaching

Istorie orală

- Discuții cu Alison Cardwell, Carole Reich, Jean-Pierre Titz, Mechtilde Fuhrer, Tatiana Minkino-Milko, Christianne Yiannakis de la Consiliul European.